

YOSHLARNI TARBIYASIDA XALQ QO'SHIQLARINING AHAMIYATI

Raximov R. N.

*Buxoro davlat pedagogika instituti "Musika va tasviriy san'at"
kafedrasi dotsenti*

Annotatsiya: Maqolada yosh avlodni tarbiyalashda xalq qo'shiqlarining o'rni, hissiy tajribalari, insoniy fazilatlarini, ma'naviy dunyosi, chuqur falsafiy va ijtimoiy tafakkuri hamda sharq mutafakkirlari Al-Farobiy, Ibn Sino, Abdurahmon Jomiy, Alishep Navoiyning musiqiy ta'limning axloqiy tarbiya bilan o'zaro bog'liqligi, shaxsning ma'naviy etukligi haqidagi qimmatli fikrlari ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar: folklor, musiqa, nafislik, musiqiy tovush, axloq, xarakter, muvozanat, klassik, milliy bezak, nafis, katta, kichik.

Asrlar davomida ulug' shoir va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoiyligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz va sharq mamlakatlarida, balki dunyo miqyosida katta shuhrat va e'tibor qozongan. Maqom san'atining gultoji bo'lgan "Shashmaqom" YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgani hamda uning Reprezentativ ro'yxatiga kiritilgani buning yaqqol tasdig'idir.

Yoshlarni ma'nan yetuk, go'zal xulq sohibi, milliy musiqamizni, qadriyatlarimizni asrab-avaylovchi, va davomchisi etib tarbiyalash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.11.2017 yildagi pq-3391-sonli "o'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari" to'g'risidagi qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.02.2022 yildagi PQ-112-sonli "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar" to'g'risida qarorlar qabul qilindi.

Bu qarorga muvofiq musiqa fani o'qituvchilari milliy cholg'ulardan kamida bittasini 2023-2024 o'quv yilidan boshlab esa kamida uchtasini chala olish mahoratiga ega bo'lish majburiy etib tayinlandi. Bunda o'qituvchilar kunu-tun o'qib izlanib bolalarni musiqaviy bilimlarini yanada oshirishlari zarur.

Bu islohotlar yoshlarni musiqiy bilim ko'nikmalarini oshirish, uning qalbida milliyligimizni anglatadigan cholg'ular va musiqani jo etish uchun olib borilmoqda.

Musiqa insonning his-tuyg'ulariga kuchli ta'sir ko'rsatish qobiliyatiga ega, g'amxo'rlik va muloyimlikning muhim manbai hisoblanadi. Musiqa odamlarning hayotini, ularning mavjudlikka bo'lgan munosabatini, musiqiy tovush ranglari orqali badiiy tovush tasvirlari orqali turli xil ichki tajribalarni yorqin tasvirlaydi. Ma'furaviy va badiiy mazmunga ega bo'lgan bu yosh avlodni xalqimizning o'tmishi va bugungi kunini chuqurroq anglashga, milliy qadriyatlarimizga hurmat ko'rsatishga va ularni hurmat qilishga o'rgatishda muhim omil bo'lmoqda.

Abu Nasr Al-Farobiy, Sharq musiqashunosligining asoschisi, uning rivojlanishiga munosib hissa qo'shgan ko'p qirrali rassom va mutafakkir, shuningdek, uning maqsadi bo'lgan shaxsning ma'naviy rivojlanishi uchun muhim bo'lgan musiqiy ta'lim bilan shug'ullangan. U "Kitob al-musiqiy al-Kabir" kitobining birinchi kitobida musiqiy bilimlarning usul-qoidalari va unga bog'liq bo'lgan turli narsalarni o'rganish; Ikkinchi kitobda zamonaviy musiqa asboblari va ulardan foydalanish yo'llari, uchinchisida esa, tovushlarning turlari haqidagi fikr bayon etiladi. Olim musiqa ilmini inson bilimlari tizimida tutgan o'rnini, boshqa ilmlar bilan aloqasini, musiqiy tovushlarning vujudga kelishi va rivojlanishini taxlil etar ekan, musiqa san'atining axloqiy estetik jixatlari haqida ham o'z qarashlarini bayon etadi. Ibn Sinoning musiqiy-pedagogik, psixologik qarashlarining diqqatga sazovor tomoni musiqani inson faoliyati mahsuli, bolalarni tarbiyalashning zarur omili sifatida tan olishdir. Go'zallik dunyosini, musiqaning mohiyatini chuqur tushunadigan buyuk olim shunday deydi: "go'zallik insonning his - tuyg'ulari bilan tanilgan-ko'rish, eshitish, hidlash, idrokning to'liqligi, go'zallik hissi, undan zavqlanish."

Adurahmon jaming ta'lim haqidagi qarashlarida musiqiy ta'lim munosib o'rin egallaydi. Uning g'oyalari insonning ma'naviy va axloqiy rivojlanishidagi musiqaning tarbiyaviy ahamiyatini tan oladi va dunyoqarashni, axloqni va ijobiy fazilatlarni takomillashtirish omillari ushbu san'atning mohiyati bilan bog'liq.

Mir Alisher Navoiy, aksincha, aqliy, axloqiy va nozik tarbiya insonning eng go'zal fazilatlaridan biri ekanligini ta'kidlab, har kim undan zavq olishi kerakligini ta'kidladi. Buyuk mutafakkir musiqaning nazariy asoslarini bilmasdan yaxshi shoir bo'la olmasligingizni bir necha bor ta'kidlagan. Navoiy musiqani nafaqat insonning aqliy va jismoniy yetukligiga samarali ta'sir qilish vositasi sifatida, balki uning tabiat va jamiytdagi funktsiyasi bo'yicha alohida fan sifatida ham o'rgangan.

Vaqt o'tishi bilan musiqiy ta'lim jarayonida ilg'or g'oyalar, boy tajribalar qo'llanildi va uning milliy asoslarini rivojlantirishga xizmat qildi. Afsuski, biz sovet davrida avlodlardan o'tib kelayotgan qadimiy yozma yodgorliklar, o'gitlar, tajribalar, sinovdan o'tgan vositalar va milliy qadriyatlardan mahrum bo'ldik. Necha asrlardan buyon shakllanib va xalq orasida yashab kelgan xalq qo'shiqlarini, milliy musiqamizni unutdik. Endi o'quv jarayonida milliy musiqiy merosdan foydalanish imkoniyati mavjud. Bugungi kunda donishmandlarimizning musiqiy va pedagogik g'oyalari milliy musiqiy ta'lim tizimini shakllantirish va amalga oshirishda nazariy asos va ustuvor vazifa bo'lib xizmat qilmoqda. Xalq qo'shiqlari, klassik va zamonaviy musiqa insonning ma'naviy dunyosini tiklashga, hayotdagi to'siqlarni engishga, shuningdek tabiat go'zalligi, odamlar hayoti qiyofasini yaratishga yordam beradi.

Folklarning boshqa turlari singari, xalq qo'shiqlari ham har bir insonning qalbida aks ettirilgan, ularning mazmuni sodda, aniq, qisqa va mukammaldir.

O'zbek xalqining kuylari va qo'shiqlari juda qadimiy. Buning dalillarini tarixiy manbalarda va arxeologik joylarda topish mumkin.

Xalq musiqasi san'atining markazida har bir xalqning madaniyati, hissiy tajribalari, insoniy fazilatlari, ma'naviy dunyosi, falsafiy, ijtimoiy tafakkuriga boy chuqur fikrlari va g'oyalari yorqin ifodani topadi. Bu yosh avlodni ma'naviy, axloqiy va mafkuraviy tarbiyalashning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi. Yuqori san'at

asari faqat har bir bastakor xalq musiqasining nafis ohanglaridan to'g'ri foydalanganda yaratiladi. Buyuk rus bastakori M. Glinka buni quyidagicha ta'riflaydi: "musiqqa odamlar tomonidan yaratilgan, biz uni faqat qayta ishlaymiz". Darhaqiqat, zamonaviy musiqamizda folklor musiqasi asosida barcha xalqlar uchun katta va kichik bolalar paydo bo'ldi. Natijada klassik musiqqa yaratilishi aks etdi.

Xalq musiqasini o'rganayotganda o'rta maktab musiqqa o'qituvchilari quyidagi tavsiyalarga amal qilishlari kerak. Shu jumladan:

- ularning yoshini hisobga olgan holda bolalar xalq qo'shiqlari va kuylarini tanlash;
- talabalarga har bir qo'shiqning ohangini va mazmunini tushuntiring va ularni tushunishga o'rgating;
- qo'shiqning mazmuniga qarab badiiy obrazlar yaratish ;
- har bir talabaga o'z xalqining ohanglari va qo'shiqlarini tushungandan keyingina boshqa xalqlarning musiqasini tushunishga o'rgatish.

Xalq qo'shiqlari xalqimizning o'ziga xos hayoti davomida inson yoshligining barcha bosqichlariga muvofiq, ya'ni yosh bolalar dunyoqarashining kattalar dunyoqarashi bilan uyg'unligi asosida shakllangan. Xalq musiqasi o'sha davrning ko'zgusidir. Chunki u yaratilgan davrning mohiyatini, odamlarning erkinlik uchun kurashini, so'zlar va musiqiy ohanglar orqali baxt yo'lida baxtga intilishni ifodalaydi. Bu xalq musiqasining o'ziga xos xususiyati.

Xalq musiqasi uzoq rivojlanish tarixiga ega, yorqin, oqimli, sodda, va quvnoqdir. Talabalarga xalq qo'shiqlarini o'rgatishda ularga qo'shiqlarning axloqiy fazilatlari, vatanga, odamlarga muhabbat, kamtarlik, insonparvarlik madaniyatini singdirish kerak. Bundan tashqari, talabalarining xalq musiqasiga bo'lgan qiziqishini, sevgisini va mehrini oshirish uchun o'qituvchi quyidagi g'oyalar va tavsiyalarga e'tibor berishi kerak, jumladan:

- o'zbek xalq musiqasi turli xil ifodali vositalarga boy va xalqimizning milliy g'ururi ekanligi;
- bu asrlar davomida xalqimiz hayoti va ijodida to'y, bayram va baxtli kunlarda, shuningdek, ularning ishlarida muhim omil bo'lib xizmat qilgan;

— darsning samaradorligi, agar xalq qo'shiqlarida xalqning tarixiy voqealari to'g'risida ma'lumotlar mavjud bo'lsa, ancha yuqori bo'ladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, xalq qo'shiqlari avloddan-avlodga o'ziga xos asos sifatida etkaziladi va yosh avlod milliy tarbiyamiz asosida otaonalarga hurmat, o'qituvchiga mehr-oqibat, vatanga, hayotga, inson fazilatlariga sadoqat hissini uyg'otadi.ta'limda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora- tadbirlari to'g'risida O'zbekiston respublikasi Prezidentining qarori,17.11.2017yildagi pq-3391-son
2. Zoirov Z. R. O'zbek xalq milliy-an'anaviy cholg'ularida o'qitish metodikasi (O'quv qo'llanma) Termiz – 2019
3. Tursunov .A. An'anaviy xonandalik. Termiz-2019y.
- 4.Naimovich, Rakhimov Ravshan, and Abdullayeva Shahnozabonu Adizovna. "Culture the Role and Importance of the Kashgar Rhubarb Instrument in Music Lessons." Czech Journal of Multidisciplinary Innovations 16 (2023): 1-3.
- 5.Naimovich, Raximov Ravshan, and Akramova Maftunabonu Kurbonovna. "SHAXS TARBIYASIDA MUSIQANING AHAMIYATI." Ustozlar uchun 58.3 (2024): 61-65.
- 6.Naimovich, Raximov Ravshan. "MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA MILLIY CHOLG 'ULARDAN FOYDALANISH." Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi 4.3 (2024): 7-11.
- 7.Naimovich, R. R. "Methods of using interactive methods in preschool educational organizations, conducting music classes." Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching 10 (2022): 29-32.
- 8.Rakhimov, Ravshan Naimovich. "Ways to Develop Music Perception Skills." Innovative Science in Modern Research (2023): 125-128.
- 9.Rakhimov, R. N. "THE IMPORTANCE OF FOLK SONGS IN YOUTH EDUCATION." Web of Teachers: Inderscience Research 2.2 (2024): 45-48.

10.Рахимов, Равшан Наимович. "РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МУЗЫКИ В СОЗРЕВАНИИ ЛИЧНОСТИ." Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies. Vol. 3. No. 2. 2024.

11. Rakhimov, R. N., and O. Sh Sharipov. "THE ROLE OF MUSIC ART IN THE FORMATION OF A HIGHLY SPIRITUAL PERSONALITY IN YOUTH." International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices. 2024.